

JUSSI S. HEINONEN · ELINA LEHTONEN

SUOMEN MUINAISET TULIVUORET

KALLIOIDEMME SALAISUUKSIA

Gaudeamus

SISÄLLYS

Esipuhe	7
Geologiaa pähkinänkuoressa	12
1. Vaka vanha kivimöinen	
ARKEEISET GNEISSIT	17
Kivien iän selvittäminen	26
2. Kainuun kuumat laavat ja rautaiset raidat	
ARKEEISET VIHREÄKIVET	33
Miten selvitetään muinaisten laavojen lämpötiloja?	42
3. Suurten magmasäiliöiden ketju	
POHJOISEN KERROSINTRUUSIOT	47
Kerrosintruusiot ja kivisulien kehittyminen	56
4. Itä-Lapin laavatulvat	
SALLAN LAAKIOBASALTIT	63
Laakiobasaltit ja niiden synty	73
5. Varhaisten jääkausien jälkiä	
KONTIOLAHDEN KIVETTYNEET MOREENIT	79
Maa lumipallona	87
6. Valkoista hiekkaa ja vähän uraaniakin	
KOLIN SEUDUN METAMORFISET HIEKKAKIVET	93
Kivet eivät ole ikuisia	102
7. Elämän jälkiä yli kahden miljardin vuoden takaa	
LAPIN STROMATOLIITIT	107
Stromatoliitit ja vanhimmat elämän merkit	115
8. Luonto valmisti ”likaista” liusketta	
MUSTALIUSKEET	121
Mustat savuttajat ja muut luonnon malmitehtaat	130
9. Meren alku ja loppu	
JORMUAN OFIOLIITTI	137
Miten maapallon syviä osia tutkitaan?	148
10. Paineessa paistettu	
LAPIN GRANULIITTIKAARI	157
Metamorfiset fasieokset	166
11. Tulivuorikaarten jäljet Etelä-Suomessa	
SVEKOFENNISET LIUSKEALUEET	173
Tutkimus vie muinaisten tulivuorten kotiseuduille	184

12.	Kivet tehosekoittimessa	
	MIGMATIITIT	191
	Kivet muuttavat muotoaan	201
13.	Graniitista valettu maa	
	MONIMUOTOINEN KANSALLISKIVEMME	207
	Mistä tiedämme, että graniitti on kivisulasta kiteytynyt?	220
14.	Supertulivuoren jäljillä?	
	RAPAKIVIGRANIITTI	227
	Uinuvat jättiläiset	238
15.	Upeimmat kiteemme	
	PEGMATIITIT	245
	Miten mineraalit syntyvät ja kasvavat?	254
16.	Pitkin ja poikin tulivuorten syöttökanavia	
	JUONET JA JUONIPARVET	261
	Kivet kompassaina	269
17.	Hiekkakiveä luotiin ja tuotiin	
	SUOMEN NUORIMMAT SEDIMENTTIKIVET	275
	Mantereiden tanssi	286
18.	Salaiset lähettiläät Maan syvyyksistä	
	KIMBERLIITIT JA NIIDEN TIMANTIT	293
	Geologisen tiedon timanttinen suojakapseli	303
19.	Etelä-Suomi lämpimän meren syleilyssä	
	PALEOTSOOISET KALKKIKIVET	309
	Fossiilit ja niiden vähäisyys maassamme	318
20.	Jälkiä nuorimmista tulivuoristamme?	
	IIVAARAN IJOLIITTI JA SOKLIN KARBONATIITTI	323
	Maapallon erikoisimmat tulivuoret	332
21.	Viestejä avaruudesta	
	TÖRMÄYSRAKENTEET KALLIOPERÄSSÄMME	337
	Tähdistä planeetoiksi, tulivuoriksi ja meiksi	345
22.	Elämää kivessä ja kivellä	
	ENSIMMÄINEN JA VIIMEINEN TURVAPAikka?	351
	Kiviharrastajaksi?	361
	Lähteet ja kirjallisuus	368
	Asiahakemisto	399
	Nimihakemisto	407
	Kiitokset	411